manente truco-romane, Timişoara, 1980), fie asupra fenomenului urban în Dacia (*Urbanismul Daciei romane*, Timişoara, 1980), fie asupra elementului militar din provincia nord-dunăreană (*Italicii şi veteranii din Dacia*, Timişoara, 1986).

Din cuprinsul recentei apariţii vom reţine, în primul rând, studiul *Structuri socio-juridice şi economice în Dacia romană* (p. 31-40), în care autorul subliniează importanţa puternicului sector economic de stat din Dacia romană, continuator, în bună măsură, a patrimoniului regal dacic anterior, precum şi rolul deosebit jucat în viaţa meşteşugărească, agricolă, extractivă a peregrinilor. Merită remarcat, de asemenea, studiul *Habitatul roman din bazinul Secaşului (sec. II-VI)* (p. 57-72). Autorul pune în circuitul ştiinţific numeroase descoperiri inedite, prin care se certifică "densitatea demografică şi diversitatea habitatului" (p. 57) din zona respectivă; se insistă mai ales pe *villae*-le *rusticae* – foarte numeroase, a căror importanţă primordială în romanizarea mediului rural abia dacă mai trebuie subliniată.

Toţi cei interesaţi de istoria antică vor putea găsi în această plachetă idei viabile, observaţii pertinente, sugestii de reţinut.

NELU ZUGRAVU

MIHAI SAMPETRU, *Oraşe şi cetăţi târzii la Dunărea de Jos* (Bibliotheca Thracologica, V), Bucureşti, 1994, 181 pag. cu 20 figuri (p. 137-156).

O lucrare de sinteză, care tratează elementele specifice ale habitatului în perioada romană târzie în provinciile *Scythia Minor*, *Moesia Secunda* şi *Dacia Ripensis*. Autorul – binecunoscut arheolog, specialist în istoria Antichităţii tardive – a pus în circulaţie numeroase date inedite, în special de la *Tropaeum Traiani* (Adamclisi, jud. Constanţa), iar pe altele, provenite de la *Histria*, *Dinogetia*, *Tomis* etc. le-a folosit în mod complementar, reuşind să ofere o imagine foarte convingătoare asupra înfăţişării unor *insulae* din cetatea tropaeenilor (p. 18-53), casei romane târzii (*domus*) în provincia *Scythia Minor* şi în alte centre din provinciile riverane Dunării de Jos (p. 53-76), dezvoltării fermei romane în secolele IV-V (p. 76-79), statutului arhitectonic şi funcţional al bazilicii romane creştine între Dunăre şi Haemus (p. 79-96), imaginii aşezărilor romane târzii (p. 96-115).

Dintre concluziile foarte serios argumentate de către M. Sâmpetru să reţinem câteva: soluţiile de ordin constructiv arhitectural de la *Tropaeum Traiani* au fost determinate de caracterul strict delimitat al ariei de locuire,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ceea ce a impus ridicarea de clădiri în spatele zidului de incintă, precum și apariția a numeroase abateri de la regulile urbanismului clasic (p. 21-23); în condițiile dispariției *villae*-lor *rusticae* la începutul secolului al V-lea (p. 76-79), gospodăria urbană preia unele activități specifice zonelor rurale, devenind un adevărat complex cu rosturi meșteșugărești, comerciale și agricole (p. 53-76, 114-115); cetățile romane târzii cunosc modificări substanțiale în domeniul fortificării, respectiv apariția turnurilor circulare, în formă de potcoavă sau de "U" triunghiulare sau pentagonale (p. 96); schimbarea statutului unor așezări, respectiv ridicarea lor la rangul de oraș (*polis*) de la cel de cetate (*phouria*), s-a făcut în condițiile creșterii rolului episcopului începând cu domnia împăraților Anastasius-Iustinian și prin înzestrarea acestora cu un teritoriu (*perioikis*) decupat din aria celorlalte orașe mai vechi (p. 105-107); la sfârșitul domniei lui Iustinian existau în *Scythia Minor* 16 orașe, care administrau totodată un teritoriu propriu orășenesc și un teritoriu rural (*chora*) pe care se aflau cetățile (*castra, castella*), satele constituite în comunități bisericești (*eclesiae*) și mânăstirile (p. 111-112); bazilica creștină devine în perioada romano-bizantină centrul întregii activități administrative, religioase, culturale a așezărilor din provinciile dunărene, ca din întreaga lume mediteraneeană; narthexul devine o caracteristică a bisericilor începând cu secolul al VI-lea, respectiv cu Iustinian (p. 87). Concluzia generală care se degajă, sprijinită și pe baza a numeroase comparații cu realități din alte provincii balcanice (*Dacia Mediterannea, Dardania, Praevalis, Pannonia Secunda* etc.) dar și din altele mai îndepărtate, în special din zonele orientale, este că "romanitatea dunăreană trecuse pragul noului Ev, depășind cadrul antichității, la data instalării în masă a slavilor la sud de Dunăre (614)" (p. 115).

Pentru cei care vor lectura această documentată lucrare dorim să atragem atenția asupra a două aspecte care, având în vedere evoluția informației, nu mai corespund ideilor vehiculate de M. Sâmpetru. Mai întâi, faptul că cercetările de la bazilica *coemeterialis* a cetății *Tropaeum Traiani* efectuate în ultimii ani au demonstrat complexitatea acestui edificiu, respectiv alcătuirea sa din trei nave delimitate prin coloane, dintr-un narthex și, eventual, un atrium, din mai multe anexe etc. Din această cauză, bazilica de cimitir de la *Tropaeum* nu mai poate fi inclusă în varianta *Ib* a tipului de bazilică uninavă cu absidă semicirculară ieșindă (p. 83). În al doilea rând, recentele descoperiri făcute de Alexandru Barnea și valorificate deja în reviste de specialitate arată că și orașul *Noviodunum* primise statutul de *municipium*, astfel încât informația de la p. 110 conform căreia nu există dovezi că așezarea amintită, ca și altele, "să fi ajuns la rang municipal" trebuie corijată.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Lucrarea mai cuprinde, în afara textului propriu-zis, o listă de *Prescurtări* (p. 6), o *Bibliografie* (p. 7-14), *Introducerea* (p. 15-17), o explicație a figurilor în limba franceză (p. 157-158) precum și un substanțial rezumat în aceeași limbă (p. 159-181).

Orașe și cetăți romane târzii la Dunărea de Jos este, fără îndoială, o lucrare densă, bine documentată și, de aceea, absolut indispensabilă celor interesați de sfârșitul Antichității și începuturile Evului Mediu în spațiul sud-est european.

NELU ZUGRAVU

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro